

La petja dels Cabrera a Breda

Les arrels de la població es remunten a més de nou segles, quan els Cabrera van fundar un monestir benedictí

La història de Breda va indefectiblement lligada al monestir benedictí de Sant Salvador, un cenobi fundat el 1038 per Guerau i Ermessenda de Cabrera, els senyors del castell de Montsoriu: un passaport a la vida eterna que donaria aixopluc a una població que s'establiria al seu voltant fins al present. Amb el temps, la família vescomtal acabaria abandonant el territori, però bona part del seu llegat ha arribat fins avui dia.

ANDREU PUJOL MAS > TEXT I FOTOS

L'any 1002, en una donació al monestir de Sant Cugat, apareix una referència indirecta a la possible presència del castell de Montsoriu dalt del turó del mateix nom. L'any 1011 es troba documentat Amat de Montsoriu, que serà vescomte de Girona entre el 1019 i el 1025, i l'any 1053 es parla pròpiament del «castell anomenat Soriu» en un document. Amat de Montsoriu, que tot fa pensar que havia fixat la seva residència al castell, havia tingut un fill, Sanç, i una filla, Ermessenda. Sanç va morir, i l'herència va passar a la noia. Aquesta es casà amb Guerau de Cabrera, i d'aquesta manera entraren a la fortalesa les armes de la cabra passant de sable sobre camp d'or i vuit peces de bordura de sable. Aquestes armes, les dels Cabrera, van quedar lligades al vescomtat de Girona.

Després de la mort d'Amat, Guerau i Ermessenda, ara ja al càrrec dels dominis familiars, el dia 4 de juny del 1034 van fundar el monestir de Sant

Salvador de Breda, i ho fan amb un pretext ben clar: salvar les seves ànimes, les dels seus progenitors i també per la salut del seu fill Ponç. Al nou monestir, situat en una vall ben visible des del castell de Montsoriu, li donen la vila de Breda —aleshores un conjunt de masos dispersos amb una esglésiola dedicada a Santa Maria— i la vila de Gaserans. La construcció del monestir va començar de seguida, però Guerau i Ermessenda no el van poder veure finalitzat. La consagració de l'església original del cenobi es va fer el 4 d'octubre del 1068, en presència del bisbe de Girona, Berenguer Guifred, i del bisbe de Barcelona, Berenguer. El lloc de Guerau i Ermessenda va ser ocupat pel seu fill, Ponç Guerau. El pas del temps

Es pot dir que l'existència de Breda és conseqüència directa de les decisions dels Cabrera

ARXIU ROD

>> *Escut dels Cabrera.*

s'havia endut el primer abat, i a la cerimònia hi assistí el seu successor. Així consta a l'acta de consagració: «Havien estat invitats a l'obra excelsa de la consagració per l'egregi Amat, digníssim abat, amb l'assentiment del Príncep del lloc, el noble vescomte Ponç Grau; de manera que allò que no pogué fer com desitjava el seu predecessor de santa memòria, Sunyer, que fou el primer abat del lloc, per haver mort de llarga vellesa després d'una vida edi-

ficant, aquest segon abat ho dugué a terme amb l'ajut de Déu». El monestir, amb les seves propietats, comptava des d'aleshores amb la protecció divina: «Sota el testimoni del nom diví, recordem a tota persona de qualsevol ordre, edat o condició, que no prengui, ni faci prendre, no violenti ni faci fer violència a cap bé moble o immoble donat de temps antic al cenobi de Sant Salvador o que se li pugui donar en endavant; i si ho fan i no ho restitueixen o no ho fan restituir, o amonestats, o reconeixent que han obrat malament no s'esmenen, caiguin sota la venjança de la deguda excomunió; de manera que si moren sense esmenar-se siguin participants en la pena del traïdor Judes». Tenir la protecció de Déu no és pas poca cosa, i és per això que, amb el temps, s'aniria formant un petit nucli de cases a redós del monestir, i més tenint en compte que s'establí una sagrera de seixanta passes al voltant del cenobi que oferia immunitat a qui s'hi refugiés. Per tant, es pot dir que l'existència de Breda és conseqüència directa de les decisions dels Cabrera.

Els vestigis materials

De l'església original, se'n conserva el magnífic campanar romànic llombard, de planta baixa i sis nivells de finestres, restaurat l'any 1951, ja que es trobava aleshores en un estat deplorable. Aquest campanar ens permet intuir la presència d'una església romànica, la que van consagrar el 1068, de dimensions importants i de qualitat excepcional, però a dia d'avui no en resta res, atès que seria substituïda pel temple gòtic actual. També queda, d'estil romànic, l'ala nord del claustre —restaurada el 1931 pels Amics de l'Art Vell a instàncies dels artistes locals Manuel Genovart i Dolors Callol—, però aquest sector del monestir no existia en el moment de la consagració de l'església. Es tracta d'un romànic tardà, molt estilitzat i depurat, que s'ha datat de la segona meitat del segle XII o d'inicis del XIII. Aquesta ala està formada per una galeria de set arcs de mig punt, que es recolzen sobre unes columnes amb uns capitells senzills i elegants de decoració vegetal. Les altres ales del claustre van ser saquejades durant els segles XIX i XX.

ARXIU RDC

>> Campanar de Breda.

Pel que fa a la nau gòtica, l'actual, se'n situa la construcció durant l'etapa de l'abat Gispert de Jáfer (1296-1337). Aquesta responsabilitat va quedar corroborada el 1951 quan, arran de la restauració del campanar romànic, es va trobar la làpida del seu sepulcre, on es diu que havia construït «la major part de la seva església [del monestir]». Avui, la làpida es pot veure col·locada a l'ala del claustre que encara resta

L'església gòtica hauria estat acabada, finalment, entre 1461 i 1507, durant el mandat de l'abat Miquel Samsó I

dempeus. L'església gòtica hauria estat acabada, finalment, entre 1461 i 1507, durant el mandat de l'abat Miquel Samsó I. Aquesta façana està presidida per una gran portalada d'arcs apuntats decreixents emmarcats per un arc cònic, sobre el qual hi ha una gran rosassa. Entre l'arc i la rosassa hi ha l'escut dels Samsó, detall que indica que aquesta part de l'obra es va executar sota les seves ordres. El mateix escut apareix repetit al nucli antic de Breda dues vegades més: al pati de l'abadia i al carrer del Prat, és a dir, en les dues façanes de l'antiga casa de l'abat. Així doncs, també la casa de l'abat hauria estat edificada entre el 1461 i el 1543, sota el mandat dels abats Miquel Samsó I i Miquel Samsó II, tot i que la majoria dels estudis es decanten per datar-

>> *Lauda sepulcral de Ferran de Joara i Tímbor de Cabrera.*

>> *Bust reliquiari de sant Iscle.*

la durant el mandat del primer (1461-1507), que també va ser president de la Generalitat entre 1470 i 1473.

La potència del monestir, que s'intueix amb les construccions que acabem d'enumerar, no hauria estat possible sense la gran quantitat de possessions i dominis. A banda de la primera donació de Guerau i Ermessenda, el patrimoni de Sant Salvador de Breda s'aniria incrementant al llarg dels segles XI, XII i XIII. Un exemple de la continuïtat de la predilecció dels Cabrera pel seu monestir de Breda és el fet que, el 1183, Ponç de Cabrera dona el mas Puig i la batllia de la parròquia de Sant Pere de Roda, i també les batllies de Sant Pere de Savassona, Sant Miquel de la Guàrdia i Sant Esteve de Tavèrnoles. Més endavant serien donades més batllies al monestir de Breda, amb la qual cosa els seus dominis s'estendrien per bona part dels territoris gironins i del Vallès. Es pot dir, doncs, que també devem als Cabrera —i a altres benefactors— les donacions amb les quals es bastí l'església actual, les dependències de l'abat i la resta del monestir. Alhora, el fet que Breda fos propietat del monestir va comportar que l'abat esdevingués la principal autoritat de la vila, amb jurisdicció civil i criminal, i amb ascendència sobre el batlle, fins al segle XVIII.

Una relació obscura

La relació directa dels Cabrera amb el monestir queda especialment palesa en el cas de Bernat II de Cabrera, nascut l'any 1298 i hereu del títol de vescomte l'any 1328. Se sap, encara que no se'n coneixen els motius, que Bernat va renunciar al títol a favor del seu fill Ponç, i aleshores, entre el 1343 i el 1347, es retirà al monestir de Breda. El rei Pere el Cerimoniós el va treure del retir i el va nomenar majordom. Va esdevenir el seu principal conseller reial, però aviat es va guanyar molts enemics a la cort, i fins i tot es posà la reina en contra. El batlle general de Catalunya, Pere Sacosta, el va declarar en rebel·lia. Tot plegat va fer que marxés de la cort i es refugiés al castell de Montsoriu, refugi que va abandonar el 1364. Va ser fet pres a Navarra i el van jutjar a Barcelona. El monestir de Breda es convertí en un defensor de Bernat du-

A banda de la primera donació de Guerau i Ermessenda, el patrimoni de Sant Salvador de Breda s'aniria incrementant al llarg dels segles XI, XII i XIII

rant el procés judicial, i el monjo Bernat Albert va esdevenir el seu procurador. Tot i així, la defensa dels bredencs li serviria de ben poc perquè acabaria essent decapitat el 26 de juliol de 1364. És un exemple que, com hem dit, ens serveix per exposar els lligams entre la família vescomtal i el monestir. També ens il·lustra aquesta relació el fet que Bernardí, fill de Bernat II, es preocupés per l'estat del monestir i encarregués una inspecció del cenobi i de les seves propietats. No obstant això, l'historiador Alejandro Martínez Giralte ha parlat «d'obscur cas» per descriure la relació entre els Cabrera i Breda. Considera que «un dels papers que encara estan per estudiar és el paper que jugava el monestir bredenc en les estratègies de domini i de gestió del territori endegades pels vescomtes de Cabrera durant la baixa edat mitjana». Martínez Giralte assenyala que normalment els senyors laics que promovien un monestir cercaven dirigir la dinàmica interna del cenobi. Però en aquest cas, tot i que hem comprovat l'interès de la casa dels Cabrera per dotar de possessions el monestir, en consultar l'abaciologi veiem que el cognom Cabrera no hi és present, mentre que hi són els Cartellà, Martorell o els Blanes, feudataris dels vescomtes.

>> *Processó amb les relíquies dels patrons de Breda.*

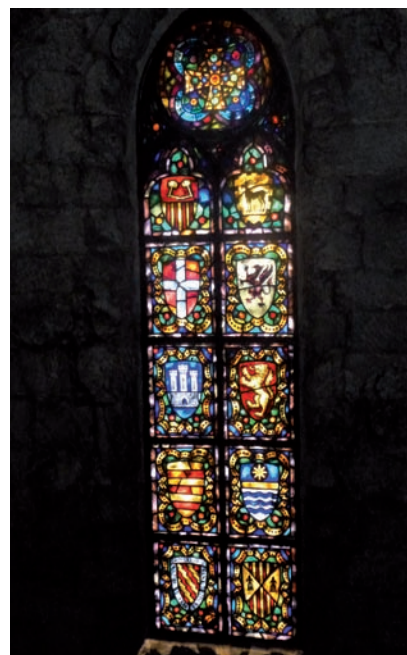
Els patrons de Breda

Si ens tornem a centrar en els vestigis materials que avui queden i que podem relacionar directament amb els Cabrera, hem de parlar de la funció de panteó de la família vescomtal que se suposa que va desenvolupar el monestir. D'aquesta funció n'ha quedat ben poca cosa amb les destruccions de l'època contemporània. Roman, però, a l'església del monestir de Sant Salvador —avui església parroquial— la làpida sepulcral de Ferran de Joara i Tímbor de Cabrera. Es tracta d'una obra feta en marbre que representa un cavaller i una dama en posició jacent. Les riques vestimentes, així com els coixins on reposen els caps de les figures, denoten un bon domini tècnic per part de l'escultor. Joaquim Garriga, professor d'història de l'art modern de la Universitat de Girona, va escriure sobre aquesta peça que «la lauda de l'antiga església monàstica de Sant Salvador de Breda, amb els vescomtes de Cabrera Ferran de Joara i Tímbor de Cabrera, d'entorn de 1520, [és] un correcte treball amb ecos borgonyons però també de la manera de Jacopo della Quercia». Ferran de Joara va ser procurador i governador general dels vescomtes de Cabrera entre 1495 i 1517. Però pel que fa a la funció de panteó, Martínez Giralte també ha assenyalat un punt fosc: a partir del segle

XIII els vescomtes de Cabrera tendeixen a fer-se enterrar al convent de Sant Domènec de Girona, i les destruccions contemporànies al monestir de Breda han impedit determinar realment quins Cabrera hi van ser sepultats.

A l'església també trobem un altre vestigi d'aquesta presència dels Cabrera al poble. El 18 de maig de 1263, el vescomte Grau de Cabrera va fer donació de les restes dels màrtirs cordovesos sant Iscle i santa Victòria, procedents del castell de Sant Iscle de Vidreres, propietat dels Cabrera. Es va establir que la translació del cos de sant Iscle s'havia de celebrar el tercer diumenge després de la Pasqua de Resurrecció. Es fa servir el terme «ajust» com a sinònim d'acord perquè la data de celebració es va pactar entre la parròquia i el monestir, atès que tots dos màrtirs esdevenien patrons de Breda. És així com neix la festa de l'Ajust, que ha arribat fins als nostres dies acompanyada de la Fira d'Entitats a partir dels anys noranta del

El monestir de Breda es convertí en un defensor de Bernat durant el procés judicial, i el monjo Bernat Albert va esdevenir el seu procurador

>> *Vitrall de Manel Genovart (1964) a l'església de Breda, amb l'escut del monestir, dels Cabrera i de diversos abats.*

segle xx. D'aquesta manera, un regal del vescomte en el segle XIII ha marcat la tradició popular fins avui. Les relíquies de sant Iscle i santa Victòria es van dipositar en una capella pròpia. L'urna de plata que les contenia va desaparèixer, segurament durant la Guerra del Francès. El que es conserva avui són les relíquies dels cranis, contingudes dins dos bustos de plata d'estil barroc. S'acompanyen amb el retaule renaixentista (s. XVI) de santa Victòria, format per quatre taules que narren el seu judici, martiri i mort. També hi ha dues taules que narren el martiri de sant Iscle. Els patrons de Breda han tingut mostres de devoció popular al llarg de la història. Així, fins a principis de la dècada dels setanta del segle XX encara es van treure en processó, durant la festa de l'Ajust, els bustos esmentats. Era habitual, també, el cant dels goigs dels dos màrtirs. Alhora existeixen, des de finals del segle XIX, els cèntrics carrers de Sant Iscle i Santa Victòria.

Tot plegat, records d'un passat llunyà que encara no ens ha estat revelat del tot.

Andreu Pujol Mas
és historiador de l'art.